

Ex Emmanuel Itali decurvarunt *Manuel*, Galli *Noel*, id est nobis Deus vel noster est Deus, quod in hymnis nataitibus jubilando ingemant, inde que hoc festum vocant *Noel*, id est parvi *Emmanuelis* festum.

Progenies ratione sicut pars partura. Viteberg. 1673, in-4.

Christoph. Lachner. *Dissertatio de loco classicis Isaiae* VII, 14; in *Tesouro Theologico-Philologico*, sive *Sylloge Dissertationalium elegitorum ad selectiora et illustriora Vet. et Nov. Test. loca*, Amstelod. 1701, vol. I, pag. 654 seqq.

Sam. Audrius. *Dissert. de Nostitate Emmanuelis*, loc. viii, 14; ibid. pag. 657 seqq.

Joan. Dav. Closii. *Dissert. de conceput et Partu virginis*, Gissen, 1655, in-4.

Heinr. Kirschgan (Præf. J. A. Dane) *Partus virginis miraculorum*, ex *Isai. vii, 14*, Jena, 1708, in-4.

Campen. *Vitrina Observat. SS. lib. V. cap. I et II*. Joan. Georg. Alichi. *Dissert. de Emmanuelis e virginie nascitur*, Erlang. 1717, in-4.

Joan. Frid. Borneri Progr. ad *Isai. vii, 14*, Lips. 1751, in-4.

Andr. Georg. Waehner. *Dissert. Jesum Christianum Emmanuelis Isat. vii, 14, statth. 1, 22, contra Iudeos defensio-*ns, Gotting. 1755, in-4.

Joan. Ehenfr. Pfeiffer Progr. *Emmanuel non geni-*num, sed *natus*. *Jesum Christianum, ex Isai. vii, 14*, et *Math. i, 22, 23, proponens*, Erlang. 1761, in-4.

Dissertation on Isaiah vii, 13-16; by Benjamin Ken-
necott, I. pag. 289. Pluschki's *Analepsis*, part. I, particula II, pag. 66), et Gesenii sententia.

Francis Christof. *de et in Zweier Huldiche vaticinati* *Isiae vii, 14*, *de Emmanuel*, Frling, 1779, in-8.

Frid. Guill. Dresdii Progr. *ad erudiendum verum sensum antiochii de Christo Emmanueli ipsius solennitatem natalitatem*, *Jesu Christi sacris propositum*, Viteberg. 1780, in-4.

John. Gottfr. Hasse Progr. *Jesus Emmanuel* (ex*Isiae vii, 14*, sopp. et *Matthew. i, 18, 23*, part. I et II, Regiomonti, 1792, in-4).

John. Gerar. *Greveri Commentari. de Emmanuel*, in ejus *Commentarialium miscellanciarum Synagmatum*, Oldenburg. 1794, in-8.

Plann. et simplicem nostri oraculam sensum, quem supra in annotatione enarravimus, obscuratum comprehen-
dimus jam primis vel christians temporibus a Judaeis contra Christians disputantibus. Christians enim hoc
vaticinio Jesus Maria Virginem natum præsumant per
hibentibus (*Math. i, 18-25; Luc. i, 26-39*), ut Judei
argumentum eriperent, quo divinitus missum esse
Jesus probare illi solebant, Hiskianus polius, aut alius
Isiae vii nasciturum puerum innui contendebant. Ita
secundo christiano seculo Iudeus, quem secum disser-
tam inducit Justinus Martyr (*Dialog. cum Tryphon.*, pag. 262 edv. Lips.), et doctores tunc temporis Judaei
celebre hoc oraculum expounderunt. Eamdem interpretationem proficer Hieronymus, simulque rursum refutavit: «He-
brei, sit, hoc de Ezechie, filio Achaz, prophetarum arbitran-
tum, quod ipso regnante sit capta Samaria, quod con-
cilio probari non potest. Siquidem Achaz, filius Joachim,
regnavit super Judah et Jerusalem annis sexdecim, cui
successit in regnum filius eius Ezechias annos natus vi-
ginti quinque, et regnavit super Judah et Jerusalem
anno viginti novem. Quomodo ergo, ut deinceps pri-
mo Achaz hanc ad eum factam prophetiam, de Ezechias
concepta dicere et nullitate, cum in tempore quo re-
gnavit propheta Achaz, iam noveni Ezechias esset annorum? nisi forte sextum Ezechias regni annum, quo est capta
Samaria, infantiam ejus appellari dicant, non etatis, sed

imperi. Quod concutum esse annue virulentum, etiam stat-
tis patet. » Recensiores Judaei interpretantes alia « vestimenta »
Et Jarchi quicunx, qui ipsi refletit hanc suorum scriptorium
scriptum, qui ex Ilisia faciunt Emmanuel, virginem, qua
Emmanuel sit partur, proxem Propheta intelligi,
qui cap. viii, 3, *prophetissa* dicitur. Hoc modo inten-
tus loci interpretationem instituit: « Uxori mea juvena-
cula conceperit, hoc anno, qui fuit regni Achaz quatinus,
stuprum pariet, quem ob mox futuram literationem,
quam divino concita mota presaga. Emmanuel voca-
bit, id est, rupe nostra erit nascitum. Id igitur est si-
gnum promissum, quod femina almodum juvenca,
que nunquam ante est valicata, afflata divina ven-
tibilitate. Neque enim utro Propheta *prophetissa* vocatur,
nisi ipsa quaque sit atylica. » Eadem fere Achaz-Ene-
sunt sententia, qui tres recentes filii Isiae, symbolica
omnes nomina gerentes: Schœr-Jaschubim (supra,
vers. 3), Emmanuel, et, qui deinceps occurrit, Maher-
Schabal-Chashabum, de quibus iuste Propheta, cap. viii, 18:
« Ea me et pueros, quoniam Iova dedit, sumus signa et
prodigia in Israele. » Eadem est J. E. Fabri (ad Hartener
Observat. super Oriente, a se teutonica factas et notis il-
lustratas, I, pag. 289. Pluschki's *Analepsis*, part. I, particula II, pag. 66), et Gesenii sententia.

Similiter interpretationem afferit Hieronymus: « Qui-
dam de nostris Isaiam prophetam duos filios habuisse
contendit, Jasub et Emmanuel, et Emmanuel de prophete-
tissima, uxore eius, esse generatum, in typum Domini Sal-
uatoris. » Haud genero diversa Grotti opinio, nisi quod es-
Emmanuel euudem velit esse puerum, qui appellatus mox est Maher-Schabal-Chashabum (cap. viii, 3),
duplici videlicet nomine propheticis insinuatim. Verum
hanc sententiam, quia *alma facti conjugis Isata*, scilicet
restituti Kimchi, diobus argumentum, quae speciem omnem
ili admittunt. Primum est, si Propheta hic locutus esse
de conjugi sua, illam vocasset *prophetissa*, ut infra
cap. viii, 3. Quis enim credit Prophanum, si de sua lo-
cuteo esset conjugi, non enim designatnam, fuisse nomine
aliquo, qui cognoscit et ab aliis feminis dignoscit possit?
Illi si vel maxime, quod Gratius vult, locutus esset de
virginie aliqua, ab ipso adscendit hoc tempore in con-
jugium, debuisse utique eam certa aliquia nota sis
describere et designare, ut illi intelligere possit, illam de
sua potius conjugie quam de qualcumque alia loqui.
Alterum Kimchi, non posse hauc sententiam consistere
cum loco, cap. viii, 8, ubi Propheta verba faciens de
Ezechias ait: « Extensiones alarum ejus implerunt hada-
dinem terrae tuae, o Emmanuel! » Patet inde per Em-
manuelum intelligi personam aliquam illustrum, *cujus*
dic posset esse *Isata*, qui non potest esse minor filio regis.
Neque tamquam, quod ipse Kimchi contendit, *alma*
esse Abasi conjugem, magis est probabile. Eam enim sim-
pliciter eo nomine appellasse, vix est credibile. Ceterum
non dixisset quod qualibet alius in tali causa diceret, *con-
jux tua*? Vel, si de regina locutus esset, cum eam non
potius appellasset *regina* aut *domina*, *augusta*, quae
appellatione uss fuerint recepta? Ipsi quoque Kimchi
solus locutus cap. viii, 8, ab eo produxit, quod si quis op-
pugnat. Si enim hic intelligatur alius qualibet Abasi filius
aut Achaz, hoc non potest esse. Veteres Judaei
cum hoc animadixerint, hic Hiskianus designari dire-
ctum.

Verum id iam refutavit Hieronymus, cuius verba supra

jes nomen « Accelerata spolia detrahere, Festina
prædictari, » cap. viii, vers. 3.

Quid est Emmanuel? « Est admirabilis, consi-
ilarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps
pacis, magni consilii angelus, » cap. ix, vers. 6.

statim, refellente ipsi Judæi recentiores, ut ante-
monitionis. Parum præterea videbit queat probable, Alba-
sum, vel conjugem ejus, si vel maxime detur designari
per *alma*, puerum aliquem in sua domo nascitum vo-
caturum fuisse Emmanuel; illum, inquam, Albusum,
quem constat exigit fratre in Deo fide. Gravissimum
vero quod omnino, vel de Isiae, vel de Albusum conjugi,
expeditum istud, quod illud, quod *alma de septa femina*
ex ipsi coepit intelligi plane nequit, sed *virginem* co-
noscere. Nihil est quod sibi obterret Hebrei, et Christianorum
ii qui *Emmanuel* Propheta filium faciunt, nomen
alma sollemmodo respicie *atatem*, non *statim* *femina*,
virginem aut *conjugem*, significare *igitur femina ju-
venem*, *sive imptu*, *sive trumptu*, perinde a *etiam* de-
signat adolescentem. Hinc est quod Aquila et Theodotion,
proselyti Judæi, voces, ad interpretandum *alma*, *virginem*,
aut *adolescentem*, a *nativitate ad juvenitatem*, et
juventus *peccata* *atatu*, cui ab herber *laborum* energet,
cuicunque nomine feminam est adolescentia. Sed nobis
nisi diximus, sufficit *alma* *topoundi*, qui *alma* de *puebla*
imputa usurpat, seu *virgo* sit, seu *puella* censeatur, neque
nunquam adhuc in *puella*, que sit *uxor*. Intellexisse
autem Isaiam, cum hoc loqueretur, « virginem par-
turum », verba ejus ipsa demonstrant. Nihilominus hic lo-
quitur modo, quod postea, cap. viii, vers. 8, cum dicit: « Prophettissa concepit et peperit filium, » *jungens*
prophettissa *verbis concepti, peperi*, et partum attribuens
ei feminam, que sit *uxor*, *cum parti*. Ergo similiter at-
tribuit nunc partum ei feminam, que sit *virgo*, non quae
anteceperit. Haec omnes loqueruntur; sed dicit maritus,
mea virgo peperi, cum dicere vellet, *mea uxor peperi*,
et sic uxorem suam duxerit virginem. « Lingua quoque
Punico, at *Hieronymus*, que de Hebreorum fontibus
manant, dicitur, proprie *virgo alma* appellatur. » Addi-
gitque paulus post: « Et quantum cum mea pugno memo-
riam, nonquam me arbitrari *alma* in muliere *imputa* legisse,
sed in ea quae *virgo* est, ut non solus *virgo* sit, sed
virgo junioris *atatis*, et in annis adolescentiarum. » Quod
vero precepimus est, huic vocis *alma* hoc loco suf-
fragatur ipsius rei iudicis, atque extra dubium collocat,
proprio virginem parturientem tanquam Emmanuelis
matrem. Nisi enim partum miraculosum intelligas, quem
Denis ipse signum non intertritus domus Davidice consti-
tuat, nemo dixerit quid illud sit in hac propheta,
quem sustineat locum et vicem *signi* sive *prodigi*. Par-
tus enim *alma* *imputa* est, huic vocis *alma* usus hoc loco suf-
fragatur ipsius rei iudicis, atque extra dubium collocat,
proprio virginem parturientem tanquam Emmanuelis
matrem. Item Irenæus (*Anterius Heresi* lib. III, cap. xx., § 6):
« Quid enim magnum aut signum fieret in eo quod ad-
olescentia, confidens ex viro, peperisset, quod event
omnibus que parvum multieribus? » Non non Tertullianus
aversus Iudeos, cap. ix. « Signum a nem a Deo,
nisi novitas aliqua monstrava fuisse, signum non vide-
re. » Et pauci post: « Nihil signum vident posse res
quotidianas, juveniles sciens pregnatus et partus. »
Hoc enim Hebrei, et Christiani interpretes illi, qui

lumen, et vadit; et vocavit illud, et obedit illi in tremore. Stellae dederunt lumen in custodis suis, et facta sunt: vocata sunt, et dixerunt: Adsumus: et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit il-

alma de nuptia feminæ capiunt, neque quomodo esse ex-
pedient, facile inventant.

Jarchi, ut vidimus, signum in eo constituit, quod uxoris vatis, juveni ad eum tempore partus corriperat a spiritu propheticus, et ipsa prophetis facta nomen Emmanuelis futuram liberationem ab hostiis praesagias, filio insiperet. Kinchi *signum facit*, quo nasceret, quod tempore a primo anniversario tempore vegetus sit butoyo ac melle, cum illi iudicari discernatur ut *datus* sit admisimus, relectores vero *antra* et *insulae*. Aben-Era signum tam ponit in ipso nomine Emmanuelis, tum in eo quod puer, quam primus natus esset, mox vestituras sit butyo ac melle, id eam non esse de more recentrum natorum. Idem recenset et rejoice simul Sadias sententiam, signum recentis in *partu masculo*, quem jam hoc tempore vates predixerint. Albarben signum tam in nomine Emmanuelis, quam in eo quod vates simul hoc tempore indicaverint Abaso uxori eius, vel filiis tenella: atatus, ruptum tamen, cum nunc esse gravidam, et enixa ram fustum. *Srotius* signum arbitratur fuisse illud, quod Propheta ipse concrederetur circa id temporis cum femina, quoniam adhuc virgo esset, sed nuptia Propheta partum ederet masculum, qui symbolicum feret nomen et *Emmanuelis* et *Mather-Schadal-Chasetz*, in signum instantis liberations. Sed quam frigide haec omnia dicantur, quoniam simi exilia, et longa infra expectationem, quam Propheta magnificus verbis Abaso et populo fecerat, uniusquisque, et nobis non momentum, tantum ipsa Miro Steinleben, V. S. V., cum nomine *et hinc* replete mirabile quid denotari agnosceret (vid. not. ad vers. 11), tamen ad vers. 14 haec scribere: « *Haudina* utrum *innuptam virginem*, an *innuptam* etiam feminam significet, in nostris locis interpretatione haud ita mutum interest. Gravida detabat feminam, nec in suum finem Prophete referebat, utrum impensa an nupta esset. Non quod *haudina* gravida esset aut fiera, signi loco haberi Propheta volebat, sed illi erant illi eventus, quas tenera adiut nascitur praeliti civitas Iudaica esset experitura. Exempli tantum loco hanc ipsam adstantem *alma innuit*; codem jure immore poterat quoniam isto tempore gravidam feminam, » Ita quoque sentit B. E. G. Paulus in *Claici ad Iesiam*, pag. 41. Etiam sententiam cor nostram facere nequacumus, ex his quae supra expusimus appareat.

Denique minime prætermittendum illud, veterem esse opinionem, inter plures perulgatos populos, quae insignior, preclaris, exercit mortalibus sapientiae atque præstanzie laude antecellibus, quibus celestis esset origo, præter communem naturæ legem matribus *virginibus* natus. Observabit id *Bartholomeus Hieronymus Jostianus* lib. I, cap. xxvi: « Apud Gymnosophistas Indi quasi per menses hujus opinione auctoritas traditur, quod Budham, principem dogmatis eorum, ex latere suo virgo generaret. Nec hoc mirum de barbaris, cum Minervam quoque de capite Jovis, et Liberum patrem de femore ejus procreatos, doctissima fluxuris Gracia, Speciosipos quoque, sororis Platonis, et Clearchus in *Lauda Platoni*, et Anaxilides in secundo libro *Philosophie*, Perictionem, matrem Platonis, phantasmati Apollinis oppressam ferunt (conf. Diogenem Laertium lib. III, segm. ii, iii), et sapientiam principem non alter arbitrantur nisi de *partu virginis* editum. Ac se nobis Dominus Salvatorem de virginis programmatu Romana exprimit, potentiam, austorem virili et genitrix sive illa Virginis et Marte genitos arbitrantur. » Hujusmodi plura et Graeci Romanique scriptoribus attulit P. D. Buetius in *D-*

las. IIII advenit omnem viam discipline, etc. Post hec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, » *Baruch* III, 33.

Quid est Emmanuel? Est Jesus nostra redemp-

to, amor et desiderium, Deus creator omnium, homo in fine temporum. »

Quid est Emmanuel? Est Verbum infans, puer sapiens, Deus lactens, ait S. Bernardus.

Quid est Emmanuel? Est parvulus de Bethlehem, uti cum jubilo alebat S. Franciscus, regnans in celo, et jacens in praesepio.

Quid est Emmanuel? Est verbum carne vestitum, est Deus *propterea*, *Tit.* III, 4.

Quid est Emmanuel? Est verbum vita, quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostra contrectaverunt, ut societas nostra sit cum Patre, et cum Filio eius Jesu Christo, » *I Joan.* cap. 1, vers. 4.

Quid est Emmanuel? Est et magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, predicationis est Genitibus, creditum est in mundo, asplumum est in gloria, » *I Timoth. III, 16.*

Quid est Emmanuel? Est Eliobon habitans in nobis, frater, convivator, familiaris, amicus et socius noster. Ergo, o filii Adoniam fratre vestrum, osculamini Filium Deipare, dissuamini cum Emmanuele vestro, speciosi forma pro filiis hominum: sed et diligite ac colite matrem ejus benedictam inter mulieres, quae Deum vobis corporavit. Haec est scala coeli, Domina mundi, Angelorum regina, Mater dei.

Eodem spectat Virgilius, dum reversa aurea statis descriptionem *Elog. IV*, vers. 4 seqq. ita orditus:

Ultima temeris venit iam carnis omnis;
Miges ab Iohannem secundum nascit ordo.
Iam redit et Virgo: sed redit et carnis regna
Iam nova præcepit ecce desponsatio alia.
To modo sancti pueri, qui ferres priorum
Danunt, ita sorte surget gens caru mundi,
Casta fave Lucina, tuus jam regni Apollis.

Sunt autem plura, in quibus Virgilianum Carmen congruit cum Isiano illo, quod cap. vii. 12 continetur. Agi nunc ultimum mundi statim, quo exacta novus sacrarium ero inchoatur sit, puro aliquo nato, canit Virgilius, canit item Isaias (vers. 14). Puer ille adscriptus erit heros, et orbis terrarum pacati erit regnator, apud Maronem vers. 15-17, et apud Isai. ix, 4-6, et xi, 6 seqq. Porro melius illa etas apud Virgilium per gradus succedit, ita ut puer nato exordia (vers. 18-25, 31 seqq.), incrementa sero sa habita sit, quando illa adoleverit (37 seqq.). Similia observa in Isiano carmine; nam Emmanuel pars et sitas juveniles cadunt in ultima etatis tristia tempora, quibus bella et discordias rōundum cossant, Isai vii, 15, et viii, 22 (conf. *Elog.* vers. 31, 36); « Pauci tancon suberunt præce vestigia grandis, illi dominum adulto desideri dissida aquæ camina omnia, ix, 4-6. (Rosenmüller.)

Licit etiam indicare dissertationem que in *Anandibus scientiarum religiosis* Roma prodit mense septembri 1836, sub isti titulo: *Apologia S. Hieronymi, seu Explicatio voci hebreorum Alma, virginitatem Mariæ Christi prædictoris, auctore Verelleni*, quae dissertationem etiam apud *Annales Philosophie Christianae* repertas, tom. XXII, pag. 361 et seq.

Porro Emmanuel fuit *Theta Christi*, Deus vir; hinc actiones ejus a S. Dionysio, cap. ii *De Divinu Nom.*

vocantur theandrice, id est Del-Viriles: in Christo enim triplices fuerunt actiones, scilicet primo, divine, ut creare et regere mundum, spirare Soi-
fum Sanctum, etc.; secundo, humana, ut comedere, fabricare, laborare, etc., in his subditus ful-

mati; tertio, theandrice, quae partim Dei, partim hominis erant, proprieque Emmanuelis. Ta-

les erant docere, facere miracula, creare Apostolos, omniaque opera Redemptoris. In his soli Deo Patri subditus fuit: erant enim altioris ordinis, et a solo Patre accepte et direcatae: unde Christus eas vocat opera Patris, et parentibus eas petentiibus quasi ex imperio, respondet, illas non ad pa-
rentum, sed ad Dei nutum esse faciendas. *Joan.* cap. 4, *Matth.* xii, 48.

Denique nota: Non dicit: *Vocabitur nomen ejus:* « Non enim Deo, » sed « Deus nobiscum. » Non enim nos Deum, sed ipse prior quesivit nos. Sic etiam hodie ipse cupit esse nobiscum: nos saepe eum fugimus, et ruinus in nostram perniciem. Cur enim mundi opes et voluptates tam ardenter querimus, nisi quia, quamvis ipse venerit ut sit nobiscum, nos tamen sine eo esse volumus? Vide hic immensum Dei erga nos pietatem, et incredibile nostrum erga eum ingratiitudinem.

Moraliter, Christus est Emmanuel, id est nobiscum Deus. Primo, realiter et corporaliter in venerabilis Sacramento: ibi ergo re ipsa ideum mysterium peragitur, et quotidie renovatur, quoque predicti Isaías, quodque in incarnatione Verbi, peractum est: per verba enim consecrationis vere et realiter uti transubstantiatum panis, ita produxit et quasi generatur Christus in altari, adeo potenter et efficaciter, ut si Christus ne-
dum esset incarnatus, per hanc verba: « Hoc est corpus meum, » incarnaretur, corpusque humanum assumetur, ita graves Theologi docent. Sacerdos ergo est quasi Virgo Deipara, pre-
sepe est altare, parvulus Emmanuel quem parit, est Christus sub parva hostia productus per vir-
tutem Altissimi, et per obumbrationem Spiritus Sancti. Cum ergo accedit ad altare, cogita il-
lum vere seque ac pie dictum Thomae a Kempis,
lib. IV *De Init. Christi*, cap. ii: « Ita magnum, no-
vum et iucundum tibi videi debet, cum celebras,
aut Missam audiis, ac si eodem die Christus pri-
mum in uterum Virginis descendens, bono fac-
tus esset; aut in cruce pendens, pro salute homi-
num patet et moreretur. » Ideo enim Christus nasci voluit, vocarique Emmanuel, quia jugiter nobiscum esse, manere et versari volebat in Eu-
charistia. Delicia enim ejus sunt, esse cum filiis hominum.

Secundo, per providentiam, custodiā et gu-
ardationem; scit enim rex in toto regno, quod
eminus regit et administrat, ita Christus est in to-
ta Ecclesia, quam eculo regit et moderatur.

Tertio, per suos vicarios Episcopos et sacerdo-

Erigone surgens, qua resili axilla prisca
Justitia, rursusque eadem latencia finge;
Ali' per imperium tribuit fastigia summa,
Rectoremque dabit legum jurisque sacra;

Santa pudicitia diuorum tempa oblitum.

tes, quibus dixit ipse : « Pasc oves meas; » et : « Qui vos audit, me audit. »
Quarto, per S. Evangelia, aliosque similes liberos, figuris et imagines, per quas ipse se assiduus menti nostre obicit, et in memoria nostra vivit, ut viva ejus vestigia et virtutum exempla sequamur.

Quinto, per suam opem, gratiam, illuminacionem, consolationem, corroborationem et protectionem assidiam, ipse enim tentatus et afflictus peculiariter adest, eosque consolator et confortat, sicut promisit, dicens : « Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum. » Ita affuit S. Stephano, qui proinde late atque infripide lapides excipiit dicens : « Ecce video colos apertos, et Iesum stantem a dextris virtutis Dei; » et : « Domine Iesu, suscipe spiritum meum. » Sic in naufragio et alias seca affuit et apparuit S. Paulus et S. Petrus et carcere fugienti dicens : « Vado iterum crucifixi; » itaque eum in carcere redixit, et ad cruentum ac martyrium direxit. Exstinctum illum in loco ad rei memoriam erectum iuxta Romanum, quod sepulchrum video et visto. Ita visibiliter S. Antonio et multi aliis affuit: invisibiliter omnibus Martyribus patientibus, laborantibus et certantibus pro sua gloria adest. Hoc certum est, hoc fixum nobis esse debet, nostramque spem et animos accure, ut dicamus cum Paulo : [Deus est] « qui triumphat (triumphare facit) nos in Christo; » et : « Vivo autem jam non ego; vivit vero in me Christus; » et cum Habacuc, capite iii, vers. 18 : « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Iesu meo. Deus Dominus fortitudo mea; et ponet pedes meos quasi cervorum. Et super excelsa mea deducit me vitor in psalmis canentem. » Si ergo acris insurgat tentatio, si demon, si melanochalia, si ira, si cupiditas, si amici, si inimici ingravent, Emmanuel cogita, eum invoca. Ipse est *el*, id est fortissimus, qui tuam infirmitatem roboretur, ut facile omnia adversa, omnia terribilia, quin et tormenta supressa: virtus enim ejus et gloria in nostra infirmitate perficietur. Si ergo Emmanuel, si Deus nobiscum, quis contra nos?

15. BUTYRUM ET MEL COMEDET, UT SCIT REPOBARE. — *Primo*, Abulensis, tract. in hec verba: « Ecce virgo concipiet: » Hicce verbi, inquit, significat Isaías quod Christus qui homo futurus sit valde prudens et intelligentis, et ad hujus indicium additur esus mellis et butyri, que solent homines facere valde acutos et intelligentes. Sed hec carnalium Rabinorum est sententia, licet eam Joannes Huartus medicus in *Examine ingeniorum*, nullis argumentis physicis conetur astruere.

Secundo et recte S. Hieronymus, Cyrilus, Rupertus, Bernardus, mox citandi, censem hisce verbis Isaiam tantum significare huma divinum puerum non fore phantasticum, ut voluerunt Manichaei, sed fore verum hominem similem aliis

infantibus, et infantilibus cibis nutriendum, q. d. Eo sa demittit Deus natus ex virginie, ut instar infantis melle et butyro indiget, iisque vescatur, idque ad hoc, « ut sapientia Dei infantia humana lactescat; » ut ait quidam Doctor. Alludit ad cibos quibus alebantur infantes in Iudea, quae ita lacte et melle abundabat, ut dicatur sepe manere lacte et melle. Hic ergo puer butyram et mel comedet, idque ut sciat reprobare malum, id est ita ut, quando esurit cibos, gustu possit discernere, item sensim quasvis res alias per experientiam, bonae sint an mala, q. d. Puer hic cibo congruo aletur, crescat et adolescat in robur et etatem instaurorum, quae acquisita per scientiam experimentaliter solet discernere, non tantum cibos, sed et res quasvis bona a malis. Ita S. Basilius, Hieronymus, Cyrilus, Chrysostomus hic, et S. Justinus, Dialog. *Contro Tryphon*, et Augustinus, lib. VIII de Genesi ad litt., cap. xiv, et alii. Addunt Isidorus Clarus et Delrio, *adagio* 695, significari Christum ut puerum, electurum dulcia, et amare repudiaturum. Hebrei enim per mel omnia dulcia designant, ut saeculum, uvas, fons, dactylos omnesque fructus dulces et melitos, uti notant R. David et Genebrardus, in Psalm. LXXX, 47, et Prado in *Ezech.* XVI, 13. Sic Iudea dicitur terra iuuen lacte et melle, id est fructibus dulcibus et sapidis instar mellis. Hinc de ea dicitur *Dent.* XXXI, 13: « Ut sugeret mel de petra. » Et *Martialis*, lib. VII, in malum poetam ait: « Infantil melimela dato, » id est, dulces fructus. Perperam ergo recentiores aliqui se exponunt, q. d. Christus, ut caser pueri, morbis paucorum erit obnoxius. Solent enim pueri cum dentescere incipiunt, dolere et infirmari; cui male adhibendum mel et butyrum suadent medici, ut Galenus, lib. X *De Medic. simplic.* cap. x, et *Plinius*, lib. XXVIII, cap. xix. Perperam, inquam; nam Christus per omnem vitam nulli morbo fuit obnoxius, sed sano robustoque semper corpore, ut passim docent Theologii cum D. Thoma, III parte, *Ques.* XIV, art. 4.

Porro mel non tantum cibum esse puerorum, sed et ad sanitatem tuendam, ac ad longevitatem valere, docent physici et experientia. Ita sexim ille validus rogaquis, quo medio ad tantam tamque robustam senectutem pervenisset: « Melle, inquit, intra corpus, et extra oleo utendo (1). »

(1) Phras. « reprobare malum et eligere bonum, » ubi de infantibus dicitur, significatur illud tempus renelle atatis quo infans jam puercus uti incipit ratione et discernendis bonis et malis, utilibus et noxiis. Patet ex *Denter.* I, 39: « Et infantes vestri tenelli, de quibus dicitur, et filii vestri, qui nondum norunt bonum et malum. » Conf. *Joan.* IV, 14. Hieronymus qui verit. : « Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum, » videtur particulari non compuisse pro *quoniam*, quod est agnus Latinus frequens, hoc sensu. Quoniam Emmanuel perfectus habet in corpore infantili sapientiam, excedatque infinitus spatiis aliorum infantium capacitas, ilorum tamen instar butyro pascetur ac melle. *Sic*

Hinc symbolicae lac significat maternitatem et fecunditatem (huius enim est effectus et signum) B. Virginis; mel virginitatem, mel enim profit ex apibus que sine conjugione corporum generantur; hinc de B. Virgine dicitur *Cant.* IV, 11: « Mel et lac sub lingua tua. » Licet enim de generatione apum variae fuerint opiniones, et nonnulli eam ex mari et femina congresso gigli consenserint, eaque de re dubitet *Plinius*, lib. XI, XVI; tamen communis pars sententia est apes esse virginem, eo quod nunquam congregi sunt vice, ut fatebitur *Plinius*; ac profinde eas sexu carnis, nec alias esse faminas, alias mares: sed ex scissis ponere ovum, vel semen, illudque favere et excludere, ut ex illo prima nascatur vermiculus, deinde apionia, que nymphae dicitur. Ita censem Aristoteles, lib. *De Generat. animal.*, cap. x; Virgin-

em illi in *Commentario ad hunc locum*: « Ne enim potes in phantasmatu nasciturum, cibis utitur infantie, bat yron comedet et lac. Et licet hoc dicatur, ut veritas tam an corporis appetitur, tamen adhuc panis invitatus, et butyro pastus a melle, habebit boni malique judicium, ut reprehobrare mala, eligit bona. Non quod hoc fecerit, aut reprehobravit, vel elegerit, sed quod sciret reprehobrare et elegere ut per hec verba nocentia infantium corporis divinitus non prejudicasse sapientiam. » Nogantur, qui hoc versu vates volunt transire ad aliquid quod vocant, subiectum, et postquam vaticinatus esset de Emmanuel, mox demonstrare digitu vel gestu aliquo filium sum Shear-Jaschubum, quem secum duxisse vates narrat supra, vers. 3, et hunc producere sanguinem liberatiois Ahaso promisso, et sensus est: « Butyrum et mel comedet, » non Emmanuel, sed filius hic mens, Shear-Jaschub, ad quem et referat ea quae vers. 17 dicuntur. Eam sententiam peculiari scripto defendere et commendare studuit Joan. Dan. Gott. Herterius, in *Dissert.* (Prefat. *Qual. Christ. Just. Chrysostro defens.*) de eo quod justus est circa distinctionem Emmanuelis et Shear-Jaschub, vindictos verum sensum oraculi propriae *Iosue*, vi, 14, 16, 27. Helvostad, 1750, in-4°. Verum est perquam durum et violentum, ad aliam personam quo hic et vers. 15 leguntur referre, cum nullum subiectum aliud a Emmanuel distingue memoretur; id quod argumentum est, praedicta ad superius et proximum referenda esse; nec est illa necessitas tale quid fingendis, si nostram hoc vaticinum interpretandi rationem sequaris. Pluribus illam sententiam returunt Casp. Jan. Herterius in Prograhmo quod inscripsit: « Emmanuel longe excostruens puerum, » cap. vi, vers. 15; Erlang. 1750, in-4°; et Joan. Ehrenf. Pfeiffer, in Prograhmo: « Emmanuel non genuit, sed unicus, » Erlang. 1761, in-4°. (Rosenthaler.)

Antiquis mos erat nutrire primum infantes melle et lacte (*Epist. S. Barnabae*). Hec consuetudo apud Graecos obtinebat a *Aetotacis temporibus*. Narrat Homerus Venerei orphani Pandari filii caso, melle et missa nutriti. (*Odys.* cant. XX). Diiodorus referit Jovem a nymphis nutritum fuisse lacte caprae Amaltheae, et melle apum monitis Ide. Dydimus a *Lactantius* citatus referit et ipse, Metissene, Creteensi regem das filias habuisse, nam Amalthea nomine, alteram Melissam, que Jovem cum lacte caprino et melle aluerunt, unde nata fabus de apibus monitis Ide et capras Amaltheas. In codice Menon judicis legislatoris videtur etiam quod statim aetate infantilium, gustandom dabatur paululum mellis et butyri diluti, *De Institut.* Menou a D. Haughton, London, 1832.

Ius in *Georg.*; S. Ambrosius, S. Gregorius, Prudentius, Albertus Magnus, Scaliger et alii, quos citat et sequitur Ulysses Aldrovandus, lib. I *De Insectis*, cap. *De generatione apum*.

Symbolice quoque Richardus de S. Victore, lib. I, part. I *De Emmanuel*, cap. xiv: « Si dominus, inquit, Angelorum propter homines comedendo et bibendo factus est participes jumentorum, cur e converso homo propter ipsum non multo magis fiat participes Angelorum? Butyrum, inquit, et mel comedet; cur non potius panem et carneum dicit? quid sunt mel atque butyrum, nisi deliciae muscarum? et certe hoc immundrarum, illud venenosarum. Nam apes aculeum portant, et venenum habent. Et vide quomodo pro melle laborant et pugnant, ita ut sepe et animas in vulnere ponant. Et muscas lacte seingerunt et immungunt, modo et vitam deponunt. Emmanuel itaque noster butyrum et mel comedet, et proprius non ad muscarum participationem descendit. Sicne Deo parum fuit propter homines participare cum jumentis, nisi participaret propter nos etiam cum musis? »

Mystice, idem ibidem, part. I, lib. II, cap. xxi: « Mel, inquit, de celo venit mediante rora, butyrum de carne mediante lacte: quid est enim butyrum, nisi quedam pinguedo lacis? et quid est mel, nisi quedam dulciliua crassitudi roris? In aliis intelligitur cordis dulcedo, in butyro cordis exsultatio: butyrum de lacte colligitur, et vera cordis exsultatio de vera cordis dulcedine generatur. Juxta abundantiam benignitatis erit ab abundantia jucunditatis. Si cor Christi attendimus, nihil illi dulcius, nihil illi benignius, nullum eum corde illo uberioris exsullavit. » Unde cap. XXII et xxiv, docet quod a Patre et Spiritu Sancto dulcedo omnis gratia, consolatio et gloria instillata sit nostro Emmanuel, ab hora conceptionis eius.

Tropologice, S. Ambrosius vel quisquis est auctor lib. posterioris *De Fide resurrectionis*, initio: « Replebitur, aliis pueri Spiritu Sancto, cuius doctrina nobis melle et favo est dulcior; mel enim sapientia est symbolum, *Proverb.* XXIV, 13; lac innocentia. » Unde Homerus viros justos vocat γαλακτοφόρους, id est lacte vescentes, teste Clemente Alexandrinus lib. I *Pedag.* VI. Et id mystice innuitur hic vers. 22, teste Chaldaeo, hoc est quod ait Christus, *Math.* XI, 28 et seq.: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde. »

Pulchre S. Bernardus, sorm. 2 *De Adventu*: « In hac, ait, ove, scilicet Christo, repertis naturam dulcem, naturam bonam, et bonam valde quasi butyrum, non autem coquulum aut caseum peccati. Si et Christus est apis que pacit inter lilia, que floriferam inhabitat patriam Angelorum; unde et ad Nazareth que interpretatur flos, ad flos virginitatis Marie advolavit, nobisque tantum mel misericordie attulit, sed aculeum impis in die iudicii reservavit. »

Bao de causa olim recens baptizatis, et alba veste induitibus dabant lac et mel (idem efflammum faciunt *Ethiopes*, ut patet ex eorum Rituali, tom. IV *Biblioth. SS. Patrum*), ut significaretur *primo*, *serum* infantia in Christo; *secundo*, vita Christiana suavitas; *tertio*, humillitas et mansuetudo infantilis. Unde et primo Sacro quod ipsi aadiebant, scilicet sabbato Dominicae in albis, recitatibus illa epistola Petri: « Quasi modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concepiste. » Ita Tertullianus lib. *Contra Marc.*, cap. XIV: « Mellis, inquit, et lacticis societate suos infantar » creator Deus; et lib. *De Corona militari*, cap. III: « Inde suscepti lactis et mellis concordiam praegustamus. » Ita et S. Hieronymus in cap. LV *Isiae*. Hinc et S. Agnes dicebat: « Mel et lac suscipi ex ore ejus. »

Denique Origenes, hom. 2 in haec Isaiae verba: « Emmanuel, inquit, butyrum et mel manducat, et querit ab unoquoque nostrum butyrum manducare. Quomodo a singulis nostrum butyrum querit et mel, sermo edocet. Opera nostra dulcia, sermones nostri suavissimi et utiles, mella sunt, quae manducat Emmanuel, qui manducat iste qui natus est de virgine. Si vero sermones nostri amaritudine pleni sint, ira, animositate, molestia, turpiloquio, vitiis, contentione, dedit in os meum fel, et non comedit ab his sermonibus Salvator. Comedet autem Salvator de sermonibus qui sunt auctor homines, si fuerint sermones eorum mel. Approbemus hoc de Scripturis: Ecce adest ad ostium et pulso: si quis aperuerit mihi ostium, ingrediar ad eum, et cernabo cum illo, et ille mecum. Igittu ipse pollicetur se ex nostris conaturum nobiscum esse: certum est autem, quia et nos cum illo cernamus, si cernemus illum. Comedens quippe de nostris bonis sermonibus, operibus et intellectu, repascat nos suis esculis spiritualibus, et divinis, et melioribus. Propterea, quia beatum est suscipere Salvatorem, apertis ostiis principali cordis nostri, preparemus ei mella et omnem cernam ejus, ut ipse nos ducat ad magnam cernam Patris in regno celorum, que est in Christo Iesu, cui est gloria et imperium in seculo seculorum. Amen. »

UR SCIAT REPROBARE MALUM. — Calvinus hic ex hoc versu et sequenti contendit animam Christi tempore infantum caruisse usi rationis atque intelligentie. « Et de hac, ait, Christi ignoranta testatur Lucas, dum ait: Et proficiebit sapientiam, et estate, et gratia apud Deum et homines. Oportuit ergo ipsum ad tempus similem esse paucis infantibus, ut quoad humanitatem intelligentiam destinetur. » Calvinus consentiunt Bucerus et Wittakerus.

Verum hic error refutatur primo, ex *Jeremias* cap. XXXI, vers. 22: « Femina, ait, circumdabit virum. » Fuit ergo Christus in utero vir non mole corporis, sed sapientia et gratia.

Secundo, ex *Isiae*, cap. IX, vers. 6, ubi paru-

lus hic vocatur, « Admirabilis, Consiliarius; » et, ut Septuaginta vertunt, *magni consilii Angulus*. Et cap. XI, vers. 1: « Egregiatur, ait, virga de radice Jesse, et flos de racine ejus ascendet. Et requiesceret super eum spiritus Domini, spiritus sapientie et intellectus, » etc. Flos ascendens ex virga est Christus nascens ex Virgine: super florrem ergo, non tantum super fructum, hoc est super Christum infantem, non virum tantum, requevit spiritus sapientie.

Tertio, ex S. Paulo, *Hebr.* 1, 5: « Ingridens, ait, mundum dicit, » utique Christus Jesus in die hora qua Verbum caro factum est: « Hostiam et oblationem noluisti; corpus autem aplasti mili: holocautoma pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio. » Denum subiungit Apostolus: « In qua voluntate sanctificatus per oblationem corporis Jesu Christi semel. » Ergo Christus ab initio sue incarnationis habuit actionis et voluntatis, quo se summae mortem obtulit Patri pro hominum redēptione. Kursum primo instanti conceptionis Christi, inhabavit in ea plenitudo divinitatis corporaliter, ergo et tunc « omnes thesauri sapientie et scientiae (in eo fuerunt) absconditi, » ut ait Iacobus, et S. Lucas, cap. II, vers. 40: « Puer, ait, crescereb, et confortabatur plenus sapientia. » Haec enim plenitudo sapientie, neque ac gratia et gloria debebat: ei ex vi unionis hypostaticae cum Verbo, ex ea ex qua naturaliter manabat.

Quarto, S. Johnus Baptista in utero sanctificatus pollebat us rationis; unde et « exsultavit infans in utero » mox ut B. Virgo salutavit matrem Elisabeth. de quo canit *Ecclesia*:

Venit absurdo recubans cubili
Senserat regem thalamo manentem.
Hinc parens nati meritis eruerque
Abdita pandit.

Quod datum est Joanni, non datum est Christo?

Quinto, S. Hieronymus hic: « Adhuc, inquit, pannis involutus, et butyro pastus ac molle, habebit boni malique iudicium, ut per haec verba noscamus, infantiam humani corporis divinas non prejudicasse sapientie. » Ita et ceteri Patres, Interpretes, et Doctores Scholastici cum S. Thomas, qui praeferat scientiam divinam, quam Christus habuit qui Deus, eidem qua homo fuit, in primo incarnationis instanti duplice tribuum scientiam: *primo*, beatificam, puta visionem Dei et rerum omnium in Deo; *secundo*, infusam, qua extra Deum per lumen infusum omnia cognoscet: addunt *tertiam*, acquisitionem, qua Christus per experientiam didicit expertusque est eadem, quae jam sciebat per scientiam infusam. Vide D. Thomam et *Scholast.* III parte, *Quæst.* X, XI, XII. Et de hac tercia loquuntur hic Isaiae et S. Lucas. Sensus ergo est, « ut sciatur reprobare malum, » etc., q. d. Quod ironice dictum est Adam post peccatum, Gen. III: « Ecce Adam quasi unus

ex nobis factus est, sciens bonum et malum, » id de Emmanuel vere dicitur.

Secundo, S. Hieronymus, Haymo et S. Thomas vocem *ut* accipiunt pro *quamvis*, q. d. Hic puer erit sapientior alii pueris, scilicet reprobare malum, et eligere bonum; et quamvis erit talis, tam more aliorum butyrum et mel comedet. Hic accedit Vatabus et Adamus, qui *ut* accipiunt comitatem, q. d. Hic puer ita comedet quasi infans mal, ut tamen simul sciatur reprobare malum: erit enim Verbum infans, puer sapiens. Sed *tamed* significat *ut*, non *quamvis*.

Tertio, S. Thomas *ut* accipit causulter et antecedenter, q. d. Hic puer comedet ut crescat ad adultum etatam, ut per experientiam dicat et sciatur reprobare malum, et eligere bonum, quod unter tantum sciebat per scientiam infusionem. Unde Septuaginta pro *ut* vertunt, *antequam sciat*, etc.

Quarto, et planissime, Sanchez ut accipit pro *usque dom*; unde Chaldeus vertit, *dome*: « hoc enim significat Hebreum *� tame in ἦτη tetedo*, q. d. Emmanuel vescetur infantibus cibis, melle et butyro, usque dum in illam etatam crescat et adolescat, quia pueri solent separare et discerner inter bonum et malum, q. d. Non tantum nascetur Emmanuel, sed et nutritur ac crescat ut alii perierint. **Secundo** nove (sed proprie ad Christum tempus) R. P. Joannes Deckerius insignis Chronologus *æque ac Theologus*, et mens olim Lovanius collega, per regem Samarie intelligit Herodem; per regem Syrie, Obodam: sub his enim regibus natus est Christus, eosque adhuc infans regno et vita spoliavit. Herodes enim misere mortuus est, et vix quindecim mensibus vixit post natum Christum; Oboda obiit paucis mensibus ante Herodem, teste Josepho, libro XVI, cap. XIX, et Strabone, libro XVI *Geographia*. Unde signatur at: « Derelinquerat terra a facie regum, non istorum, scilicet Rasin et Phacee, sed « suorum » vel, ut Symmachus, Aquila, Theodore et Chaldeus vertunt, *ipsis*), scilicet Iherodis et Obode, quorum typus et antecessores fuerunt Phacee et Rasin. Hi enim reges, ac presertim Herodes, fuerunt hostes Judeorum, conatusque sunt regiam stirpem Davidis et Achaz extinguere. Quocirca Herodes, licet Judeae et Iherosolyma, quoque rex esset, vocatur famen rex Samarie tum ab Isaia, tum ab Appiano Alexandrino, lib. V *Bellar. civil.*, eo quod esset alienigena et Judeorum tyrannus ethostis: *ut patuit tum in infanticio SS. Innocentium*, tum in crudeli illo decreto quo moriens jussit primores Judeorum in circulo concluso occidi, ne Judei in morte ejus gauderent, sed cogenerent vel inviti plorare ob suorum stragem. Sensus ergo est, q. d. Hi reges, ac presertim Herodes satagerat Judeæ regnum a tua, o Achaz! stirpe ad se transire, tuosque posteros evirete; sed eoc Emmanuel ex te nasciturus, adhuc infans celeriter cum eruerit, et particulari morbo interierit, itaque regnum Judeæ ad se tuamque stirpem revocabit, augebit et illustrabit. Alludit ergo Isaiae ad Herodis infantici-

6. **QUI ANTIQUAM SCIAT PUER REPROBARE MALEM, ET ELIGERE BONUM, DERELINQUETUR TERRA QUAM TU DENTISTARI.** — *To quia*, iuxta secundum sensum dulam, vers. 14, expoundem est per *quod*; secundum vero primum sensum expoundendum est per *sunt*, certe, *verum enim vero*: hoc enim sepe significat Hebreum *� ki*, q. d. Verum enim vero ut confirmat promissionem meam de liberanda Jerusalem a manu Rasin, insuper assero et promitto quod, antequam puer iste nascatur et adolescat, ipse, qua Deus est, liberabit Jerusalem et Iudeos a duobus regibus, quos tu, o Achaz! adeo perhorrescis, immo terram et regnum corum per Assyrios omnino desolabit. Ita S. Hieronymus et

dium, asseritque quod Emmanuel infans infantidam Heroden, a quo querebatur ad necem, superabit et occidet. Hunc sensum quoque esse litteralem patet, cap. viii, vers. 4.

Ubi nota apis Phaece fuisse prodomum et typum Herodis: uterque enim fuit maleficus et iustus: armis terque optimus, moribus pessimus: tyranicus ambo prediti ingenuo; concessibus et rapini, saurorumque circum viscerae inuidibus assuefi acib. inc. plebii dominandi cupidine laborantes contra dominos suis insurrexerunt: Phaece contra Phaeccia regem Israel eum occidit: Herodes non tantum contra Christum, sed et contra Ilyaceum regem suum et pontificem, a quo duo Galileeos fuerat creati, et cuius nepleni Mariamrem conjugem duxerat: per quas postea accessus illi fuit ad regnum Iudea. Sed homo ingratis et crudelissimus hunc conjugem suam, ejusque matrem Alexandram, duosque filios a se ex ea suscipitos, quos annente Augusto Cesare, regni statuerat heredes, Alexandrum et Aristobulum interemuit. Alterum quoque Aristobulum Mariamrem fratrem aquis praefecavit. Rursum Antipatrum filium suum quanto ante mortuam suam die interfecit. Taceo SS. Innocentes, et alios immumeros, quos vario suppicio, ferro, veneno, laqueo sustulit. Similiter modo Phaece occidit de Iudea 420 milieia omnia, cespit ducenti millia mulierum et puerorum, ut infligant peradix abudxit in Samaria, lib. II Paralip. cap. XVIII. vers. 6.

Sic Rasin rex Damasci prædationibus assuetus, clavis victoris, Hierosolymæque inhiatus, typus fuit Obode regis Damasci, qui Arabiam fecerat latronum receptaculum, qui effusi per agros Iudeam assidue infestabantur. Quin et Aretas Obode in regno successor Judeam infestus fuit. Rursum sicut rex Assyriorum, cassus Rasin et Phæace, occupavil regnum Damasci et Samariae; ita mortuus Oboda et Herode, Augustus Caesar utriusque regnum quasi spoliun occupavit, et ad se revocavit; unde et Samaria Sebastæ in honorem Augusti est appellata; et licet Augustus regnum Herodis inter filios disserit, regum tamen nomen et ius eis admittit. Sie in Syria dum noluit ut Obodes Aretas succederet: tandem tamen ei regnum honor concessit. His est illa Aretas, cuius prefectus Damasci S. Paulum comprehendere voluit, cum ille per sportam e muro demissus manus ejus evasit, *1 Corint. xi. 32.*

Ex dictis liquet illud patriarche Jacob vestimenti, Gen. xlix, 9, litteralem de Iuda, allegorem de Christo editum : a Catullo leonis Iuda : Ad predam, fili mi, ascendisti; non ad virilem tantum Christi spectare extat, sed etiam infantelem. Nam agnus ipse annulcitus cornua prodidit et angulata, leonem et ursum coquit, et exemplo patris sui David de ore illorum predam extorxit. Satis parvul facte sunt plague illorum, quod iniquitudo exhibet spiritum ipsorum. De-

48. SIBILABIT DOMINUS, — q. d. Sicut sibilo convocata ab apiaris muscae et apes celeriter advo-

imo nunquam metueras, Assyrius venerit. Per quæ docet

lant (1), sic et hic ad imperium, id est nutum et
instinctum, Dei volentis punire Judeos, statim
quasi lectores accurrent Aegyptii et Assyrii. Sibyl-
lantum Dei erit opus ut advolent in Iudeam.

Nota, primo, sibilum hunc Dei non fusse revelationem aliquam pecuniam Assyriis et Egyptiis factam, sed tantum internum stimulatum et in prophetem Dei, exstante sciencie nos ut bello perferent Judeos, si juste id poterant, putatis si justus bellii habebant causam: sin autem, objicitur tandem eis parasit quovis invadere (ad angendos suis fines et opes) Judeos, quasi facile se a subiungendo, idem verisimilis est. Vide *Carr.* XXXVI.

*Nola, secundo, Ägyptios vocari muscos, primo, ob vocis absente stridorem; secundo, ob imponentiam; tertia, quia instar muscarum fetorant et immundii; quarto, quia instar muscarum crescabant et multiplicabantur: Ägyptios enim naturaliter valde fecundos esse docet Aristoteles, libro VII *Historie animalium*, cap. IV; quinto, quia Egyptus, utpote calidissima regio, in qua vix inquamus pluit, scatet musci et culicibus. Apes vero vocat Assyrios, primo, quia potentes erant agitantes, ut apes suis auleis: ita I. Hieronymus; secundo, quia instar apum auratis armis et variegatis vestibus conspicui erant: ita Cyrillus; tertio, quod in bellis et actionibus suis instar apum secundis, industrii, laboriosi et constantes.*

Nota tertio: Loquitur hic Propheta tum de bello
haraonis Necho, quo in punitiōne idolatrie
elanassis regis cœsus est Iuda, et Josias rex Ma-
assis nepos, IV Reg. xxxii; tum de Sennacherib
contra Judeos expeditione.

19. ET VENIENT, ET REQUIESCENT OMNES IN TORRENTIBUS VALLUM. — Persistit in metaphora muscam et apum, quæ ira obsidit valles et torrentes, ut omnia corrodant et fœdant: sic Ægyptii et Assyrii omnia in Iudea populati sunt.

20. IN DIEILLA RABET DOMINES (pergit idem dicitur alia metaphora) IN NOVACULA CONDUCTA, IN IS. — Est apposito, q. d. In novacula mero de conducta, que non est alia quam hi qui degunt trans flumen Euphratrem, puta Assyrii cum rego-

Nota : Sennacherib cum Assyriis vocatur *nacula mercede conducta*, quia ipse spoliorum et

Ceterum verba cum rege Asyriorum Hubigantius existimat non esse Isaie, sed alius erit quisquam, qui illa ad marginem scriperit, ut explicaret quemam esset apis in terra Assur, de qua mox, vers. 18, posse vera a margine in contextum alata. Refutatis veteribus horum interpretationibus ita pergit: «Quod si vero ita convertas: Addet dominus contra te dies... regem Assur, nemo non videt inimicorum venire post dies, personam regis Assur, namque unum esse possit alterius appossum. Deinde non convenit zonarii Assur, antiquum idem per similitudinem dicatur: apis terra Assur (ut vers. 18 praecebat muse Asyptane meatus); ut neque eum in fine sententia unum nominari, quoniam dies Iuda multi futuri erant, non modo proper regem Assur, sed etiam proper regem Egypti regem, vers. 18». Hubigantius rationibus motu Seckerus, Lowthius, Gesenius et alii, verba cum rege Asyriorum pro non a margine in contextum inventa habent. Nec

go admodum refragor, et si Kocherus satis probabili-
er nonet *diem calamitatem cladesvē dierum*, cum ipso ca-
lmitatis auctore, tritam per synē dochen, metonymiam
e temporis pro re in tempore dici. (Rosenmüller.)

(1) Qui apes ad pastam in Oriente deducunt, sibilare solent, vel tibia canere, ut ex alveis egrediantur vel in cedram redditum. (Lomth et Samuel Rondon.)

des, > *et ex artificis et villem plebeculam Iudeam, abrasit et abstulit*, ait Cyrilus. Ita *Egyptus Nabuchodonosori a Deo data est pro mercede Tyrus ab eo expungata*, ut patet *Ezech. xxxix, 18 et 19*. Pro conducta Septuaginta vertunt *μαρτυρίαν*, id est *inebriata*, scilicet pilis, hoc est spoliis hostium : legerunt enim *πάνησιν* *scecheria per secula* : Noster vero et alii legunt per *sin*, tunc significat *mercede conductum*, que vox notat Dei clementiam, quod scilicet misericors Deus non alat domi istos licores, sed aliunde conductos accusat, ut faciant opus suum ; nam, ut ait Isaías, cap. xviii, vers. 21 : « *Allenum est hoc opus eis ab eo. Deus enim mortem non fecit, nec letatur in perditione vivorum. Creavit enim, ut essent omnia ; et sanabiles (salutifera) fecit nationes (creatura) orbis terrarum ; et non est illis medicamentum exterminii/venenum exterminans et mortiferum* », *hee infernum regnum in terra*, *Sapiens*, i, 13.

Nota secunda : Tonsi et rasio capillorum erat signum servorum et servitutis, in qua Chaldaei redigendii erant Iudei. Unde Aristophanes ait : « *Servus cum sis, comam nutris* » Et Pompilius Letus *De triumpho Dioctletiani* : « *Consuetudinis, ait, fui liberatos et captivis currum triumphantis sequi abraso capite, in argumentum precedentes servitutis* ». Sic et T. Flaminii qui de Macedonia triumphavit, currum duo millia Romanorum captivorum quos libertate donaverat, capillibus rasis sequerbantur. Sic et S. Petro Antiochiae predictantem caput ab improbus abrasum inuit ad ludibrium, quasi homo esset vili et servilis conditionis, test. Beda in *Histor. Anglorum*. Quod Ecclesia verit in honore et decus : jussi enim sacerdotibus et Religiosis caput radere, et comam rasam gestare, quasi diadema regni divini et coelestis : hoc est enim *regale sacerdotium* Christi et Christianorum, ut ait S. Petrus, I Epist. cap. II, vers. 9.

Porro Rabbini hunc capite et barba rasum acquirent ipsum Sennacherib, de quo hanc historiam vel potius fabulum narrant, quam refert S. Hieronymus, in Qwest. in lib. II *Paralip.* xxxii : « *Tradunt, inquit, Hebrei illi (Sennacherib) caput et barbam rasam ab Angelo in ignominiam, et hoc fuisse quod per Isaiam dictum est : In illa diradet novaacula acuta in rege Assyriorum caput et barbam, etc. Quem cum eadem ignominia per venisse ad templum Dei sui Heros, quem ducunt in reliquis arce Noe culturam habuisse. Cum ergo quereretur deprecaens, cur se non adjuvasset, qui etiam filios suos Adramelech et Sarasar sibi offerret, si hoo ille ratum diceret illi ; hoc audientes post tot clades, ruinas et ignominias, timentes ab eo interfici, interfecerunt eum* ».

21. **NUTRIET HOMO VACCAM,** tione Babylonica tanta erit hominum paucitas, ut divites olim jam vix unam vaccam et duas oves sint habitari : tanta quoque eorum erit paucitas, ut integras familiæ lac unius vacce et duarum ovium, non tantum sufficiat ad potum, sed et ad butyrum ac cibum ; presertim quia agris desertis et incultis, omnes vertentur in germina et parbula pecorum, quibus paste vaccae et turgida copiosum dabant lac indeque buryrum. Ita S. Hieronymus et Cyrilus.

22. **BUTYRUM ENIM ET MEL** (que terra inculta ultra quasi fundit) **MANDUCABIT OMNIS QUI RELECTUS FERIAT**, — non triticum, non hordeum, etc., quae terra non profert nisi colatur et seratur, q. d. Terra tunc erit omnino deserta, ne proinde homines non triticis, sed lachrymis et meli victabuntur.

23. **OMNIS LOCUS UBI FURRIT MILLE VITES, MILLE ARGENTEIS, IN SPINAS ET IN VEPRES ERUNT**, — q. d. Vineta, quia a vepribus et spinis occupabuntur, tam vili erunt pretio, ut vinea una emenda sit argenteo, id est, ut Septuaginta, siclo et mille vineæ mille argenteis. Ita Cyrilus.

Secundo et melius, q. d. Agri olim adeo feraces, ut singulae vites, id est vitium anni prouentus, singulis estimantur argenteis, et mille vites mille argenteis, redigentur in spinas et vepres. Ita Fornari et Sanphas.

24. **CUM SAGITTIS ET ARCU**, — q. d. In hos saltus desertos, in hec non iam vineta, sed vepreca et sentica, ob feras et pradones nemo ingredi audiebit, nisi bene armatus.

25. **ET OMNES MONTES, QUI IN SARCOLO SARRIEN- TUR, ETC.** — q. d. Valles et agri uberes deseruntur; fugientique homines metu hostium cum percoribus ad manitos natura montes, eosque non curare haec puncturas : et tamen post omnem humorum laborem, illa boves depascantur, et concubant pecora. Ita S. Hieronymus.

Secundo et aptius Sanchez, q. d. Montes olim vi- tiferi, qui non arato, sed sareulo prosidebantur, quique seduto a domino spinis circumferuntur quasi sepe cingebantur et defendebantur, disiecti jam ab hoste spinis et sepe, nemini erunt terror, qui minus eo libere quis irrumpat : unde boves illa quasi pascue irruunt, ab eiusque et alias pecoribus concubantur.

Nota hebraismus : « *Et omnes montes, etc., non veniet illuc, » hoc est, non veniet ad omnes montes.*

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Præsequitur pars *parum virginis prophetissa*, et *ortum Emmanuelis*. *Unde in libro jubetur scribere ejus nomen :* Velociter spolia detrahe, Festina prædarī. Secundo, vers. 6, incredulus minatur *Assyrios*, quos tamen *pauco post perituros denuntiat*. Tertio, vers. 11, monet ne timeant conjurationem *Rasin et Phacee*, sed *Deum exercitum*. Quarto, vers. 19, illis qui non *Deo*, sed *pythomibus* credunt, eosque consuunt, extirsum *communatur* (1).

1. *Et dixit Dominus ad me : Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis : Velociter spolia detrahe, cito prædarī.* 2. *Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sa^r-rotrem, et Zachiariam filium Barachie : 3. et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium.* *Et dixit Dominus ad me : Voca nomen ejus, Accelerla spolia detrahere : Festina prædarī.* 4. *Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae, coram rege Assyriorum.* 5. *Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens : 6. Pro eo quod abjexit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, et assumpit magis Rasin, et filium Romeliae : 7. propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus : et ascendit super omnes rivos ejus, et fluet super universas ripas ejus, 8. et ibit per Judam, inundans et transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tunc, o Emmanuel ! 9. Congregamini, populi, et vincimini, et audite, universæ procul terræ : confortamini, et vincimini, accingite vos et vincimini : 10. Imite concilium, et dissipabitur : loquimini verbum, et non fiat : quia nobiscum Deus. 11. Hac enim ait Dominus ad me : Scit in manu forti erudit me, ne irem in via populi hujus, dicens : 12. Non dicatis, conjuratio ; omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est : et timorem ejus ne timeatis, neque pavetis. 13. Dominum exercitum ipsum sanctificate : ipse pavor vester, et ipse terror vester. 14. Et erit vobis in sanctificationem. In lapidem autem offenditionis : et in petram scandali, duabus dominibus Israel ; in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem. 15. Et offendient ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretinent, et capientur. 16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. 17. Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Jacob, et præstolabor eum. 18. Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israel a Domino exercitum, qui habitat in monte Sion. 19. Et cum dixerint ad vos : Querite a pythonibus et a divinis, qui strident in cantacionibus suis : Numquid non populus a Deo suo requiret, pro vivis a mortuis ? 20. Ad legem magis, et ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. 21. Et transit per eam, corrut et esurierit : et cum esurierit, irascetur, et maledicet regi suo, et Deo suo, et suscipiet sursum. 22. Et ad terram intuebitur, et ecce tribulatio et tenebrae : dissolutio et angustia, et caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua.*

4. **SUME TIBI LIBRUM GRANDEM.** — Jubet Deus Isaie, ut grandi membrana in cylindrum convolviat (tales omnia erant veterum libri : unde alibi vocantur

(1) Cœ. ⁷Vix arcitissime connectitur cum praecedent, et de iudeis futuri eventibus questionem habet, scilicet de destructione regnum Syriae et Samarie ab Assyris, de destructione regni Iuda ab iisdem, et de Emmanuelis, id est Christi Salvatoris ortu.

volumen) scribat magnis litteris haec quinque verba : Velociter spolia detrahe, cito prædarī, idque,

Eodem igitur tempore quo Prophetæ hos futuros even- tu predixerat, Deo iubente, istud vaticinium populi communicat, scilicet :

Primo, consignat illud documentum authenticum, per scripturam sollemnem, vers. 4; per adjunctionem tes-